



Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
Mustafa Kemal University Journal of the Faculty of Education
Yıl/Year: 2024 ♦ Cilt/Volume: 8 ♦ Sayı/Issue: 13, s. 76-105

BİR MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİNDE ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR, ETİK İKİLEMLER, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Eymen CEVENT NİSANI

MEB, Öğretmen, eymencevent@gmail.com

Orcid: 0000 0002 3643 0729

Prof. Dr. Celal Teyyar UĞURLU

Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, celalteyyar@gmail.com

Orcid: 0000 0002 7933 9327

Özet

Bu araştırmanın amacı bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenci gözüyle öğretmenlerin etik dışı davranışlarını; öğretmen gözüyle öğrencilerin etik dışı davranışlarını tespit etmek ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemler ve başa çıkma yollarını belirlemektir. Araştırma Hatay İli Defne İlçesinde bulunan bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde görev yapmakta olan farklı branşlardaki 15 öğretmen ve bu okulda öğrenim gören farklı alan ve sınıf düzeyinden 23 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum deseni ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin etik dışı davranışları; aile ilişkileri, kötü dil kullanımı, zamanı ve kaynakları verimsiz kullanma ve zorbalık kategorileri altında toplanmıştır. Öğretmenlerin etik dışı davranışları ise; adaleti tesis etme, problem çözümü, sınıf yönetimi ve öğretmen-öğrenci iletişimleri kategorileri altında toplanmıştır. Öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlerin kaynağı olarak öğrenci davranışı altındaki sebepler; öğretmen-veli çatışmaları, öğretmen-öğrenci çatışmaları ve karar verme kategorileri şeklinde oluşmuştur. Öğretmenlerin etik ikilemlerle başa çıkma yolları incelendiğinde çatışma ile ilgili sorunları iletişim ile yönettikleri, ancak karar verme noktasında yaşadıkları etik ikilemler için her bir öğretmenin kendi değer yargılarına göre farklı karar mekanizmaları geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Etik, Etik Dışı Davranış, Etik İkilem

UNETHICAL BEHAVIORS, ETHICAL DILEMMAS, SOLUTION PROPOSALS IN A VOCATIONAL AND TECHNICAL HIGH SCHOOL

Abstract

This study was conducted in order to reveal the beliefs of classroom teachers about the field knowledge and The purpose of this study is to identify teachers' unethical behaviours from the perspective of students in a Vocational and Technical Anatolian High School; to identify students' unethical behaviours from the perspective of teachers, and to determine the ethical dilemmas experienced by teachers and their coping strategies. The research was conducted with 15 teachers from different branches working at a Vocational and Technical Anatolian High School in Defne District of Hatay Province and 23 students from different fields and class levels studying at this school. The research was carried out with the holistic single case design, which is one of the qualitative research designs. As a result of the study, students' unethical behaviours were categorized under family relationships, the use of foul language, inefficient use of time and resources, and bullying. Teachers' unethical behaviours were categorized under establishing justice, problem-solving, classroom management, and teacher-student communication. The sources of ethical dilemmas experienced by teachers were formed as reasons under student behaviour; teacher-parent conflicts, teacher-student conflicts, and decision-making categories. When the coping strategies of teachers with ethical dilemmas were examined, it was found that they managed conflicts related to communication, but each teacher developed different decision mechanisms based on their own values for the ethical dilemmas they faced at the decision-making point.

Key Words: Solution Proposals In A Vocational And Technical High School, Ethical, Unethica Behaviors, Ethical Dilemmas

Giriş

Okulların işlevlerini ele aldığımızda, öğrencinin bedensel gelişiminin sağlıklı olmasından okuma yazma öğrenmesine, tarihini öğrenmesinden matematik becerilerini geliştirmesine, tutum ve davranışlarının olumlu yönde gelişiminden diğer alışkanlıklarını olgunlaştırmaya birçok örnek verilebilir. Bir ebeveynin çocuklarından beklentisi ne ise bir toplumunda öğrencilerden beklentisi aynı olacaktır. Okullar bu noktada toplumun bu beklentisini karşılama işlevini amaç edinmiştir (Dewey, 2008). Eğitim bir "davranış değiştirme" sürecidir. Bu sürecin sonunda bireyin davranışlarının değişmesi beklenir. Amaç aynı zamanda bu davranışı arzu edilir, yani olumlu ve istenen hale getirmektir. Bu anlamda eğitim "bilinçli bir kültürleşme süreci" olarak da tanımlanmaktadır (Arslan, 2009). Türk Dil Kurumu (TDK, 2023) tanımına göre, eğitim, çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, okul içinde veya dışında doğrudan veya dolaylı yardım etme ve terbiye anlamına gelmektedir. O halde eğitimin işlevleri içerisinde kişilik gelişiminin yer aldığı söylenebilir. Eğitimin bu işlevi gereği eğitim alan öğrencilerde, toplumun değer yargıları ile uyumlu, etik davranışları ile örnek bireyler olması yönünde davranış değişikliği gözlenmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte öğrencilerin davranışlarının niteliği önemlidir (Cengiz ve diğ., 2015). Öğrenci davranışlarının etik ilkelere uygunluğu, gerek öğretmen gerek öğrenci dünyasındaki etik dışı davranışlar ve ikilemler eğitimin doğası gereği üzerinde durulması gereken konulardır.

Etik

Etik, Yunancada, iyi bir "var olma biçimi" bilgece bir hareket biçimi bulmayı ifade eder. Dolayısıyla etik, felsefenin uygulamada var olmanın iyi dizaynını organize eden kısmıdır (Badiou, 2013). Yunanca ethos kelimesinden türeyen etik seciye, mizaç anlamına gelirken, Türkçe'de Arapça hulk kelimesinden türetilen ahlak huy, yaradılış anlamına gelmektedir. Ahlak belirli bir zaman sürecinde toplumun belli bir kesimine özgü gelişmiş değerler, toplumsal kurallar, davranış ilkeleridir. Kişinin yaşadığı toplumun örf adet ve gelenekleri doğrultusunda geliştirdiği doğru-yanlış, iyi-kötü davranış örüntüsüdür. Ahlak toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Etik ise daha evrensel prensiplere dayanmaktadır. Etiğin ana temaları, insan hakları, sosyal adalet, barışçıl işbirliği, kişisel otorite arasındaki denge ve bireysel davranışlar ile toplu refahın uyumlaştırılmasıdır. Bu güncel sorunların yeni açılardan etik olarak incelenmesi, post modern etiğin bir konusu olarak incelenmektedir (Cevizci, 2002; Aydın, 2021; Bauman, 2015).

Kuçuradi (1999) insanlar arası etik ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: insanlar arasında etik ilişki, bir bireyin başka bir birey ile bir arada veya değilken aralarında gelişen olaylar sonucu ortaya çıkan değerler sorunlarının olduğu ilişki şeklidir. Burada etik ilişki içerisindeki birey ilişki halinde olduğu diğer bireyin sahip olduğu etik ilişkilerden, yaşadığı olay sonucu dolaylı olarak etkilenir.

Etik dışı davranış Badiou'ye (2013) göre canlı olmanın yaradılışından gelme kendi çıkarlarını koruma, hayatta kalabilme gibi amaçlar kötü davranışı ortaya çıkarır. Ancak etiğin konusu iyiyi bulma, iyiyi tahsis eden davranış ilkelerini belirlemedir. Dolayısıyla etik dışı davranış olarak ifade ettiğimiz davranış şekli iyi olmayan, yani kötü olarak nitelendirilen davranışları ifade etmektedir. İlğan (2020) etik dışı davranış, ahlaki değerlere göre yanlış olan davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

Etik ikilem

Etik ikilemi Kuçuradi (1999) şöyle açıklamıştır; arzu edilenle ifa edilene taşıyan eylemin yapma unsuru, karar verme, ulaşılacak amacı belirleme, ifa edilecek eylemin etik açıdan değerli veya değersiz kılınmasıdır. Çünkü burada eylemi ifa edecek olanın etik olan veya etik dışı olan ilişkileri işe koşarak değer yarar muhakemesi sonucu ya etik değer önde tutulur ya da saf dışı bırakılır. Burada karar verme noktası etik bir sorun değilken karar verememe etiğin ilgilendiği bir sorundur. Bireyin kendisi ile yaşadığı ikilem etik ikilemdir. Roche'e (1997) göre etik ikilemler doğru ve yanlış değerlerin rasyonel ötesi bir düzeyde iç çatışmasıdır.

Bu durumu eğitim kurumlarına uyarladığımızda kişi için doğru olan karar okulun menfaatine aykırı olabilmekte veya okul için uygun bir karar, kişinin değer yargılarına uymayabilmektedir (Erdoğan, 2019). Etik ikilemlerle başa çıkma yolları yine etik ilkelerin rehber olarak kullanılması ile olacaktır. Öğretmenlik mesleğinde bu daha da önem arz etmektedir. Zira öğretmenlik etik sorularla çevrili bir alan olup, öğrencilerin kişilik yapısında öğretmen oldukça etkin bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla etik ikilemlerin çözümünde öğretmen bir iç değerlendirme süreci ve vicdani kanaatinin sonucunda kararlarını vermelidir (Tezcan, 2021).

Dinç ve Üztemur (2020) etik ikilemlerin çözülmesinde karar almayı iki başlıkta incelemişlerdir. Bunlardan ilki bireysel faktörler olup bireyin etik algısı, yaşı, cinsiyeti, tutumu, sosyo-ekonomik düzeyi, değer yargısı, uyuşu, kontrol odağı, eğitim düzeyi, ırk, kişilik yapısı, dini inancı, kültürel birimi ve mesleki tecrübesinin (Baş ve Sarıgöz, 2018) karar alma noktasında etkili olacaktır. Diğer bir faktör kurumsal faktörlerdir. Burada ifade edilmek istenen, etik bir ikilem karşısında karar verilirken kurumun etik kodlarının dikkate alınarak karar verilmesidir. Eğitim alanında Milli Eğitim Bakanlığının 2015 yılında yayınladığı Mesleki Etik İlkeler genelgesi kaynak kabul edilerek etik kararlar bu çerçevede alınabilmektedir.

Eğitimde etik ve etik dışı davranışlar

Badiou'ye (2013) göre kötülük iyi ile ortaya çıkabilecek bir olgudur. Etik ise bireyin davranışlarında tutarlılığı ve insanın ilkel hayvansı yönlerine karşı direnmesini sağlamaya çalışan ve aynı zamanda zaman dışı bir ısrarla var olarak bu direnişi devam ettirerek kötülüğü atlatmaya çalışır.

Etik dışı davranış, etik ilkelere, kurallara uymayan ve sonucunda rahatsızlık yaratan davranışlar olarak tanımlanabilir. Bir davranışın etik olup olmaması kanunlarla alakalı bir durum değildir. Etik dışı bir davranış kanunen yasak olmayabilir (Usta, 2020). Milli Eğitim Bakanlığı eğitim-öğretim Hizmeti verenler için öğrencilerle ilişkilerde uyulması gereken etik ilkeleri, sevgi ve saygı, rol model olma, adaletli ve eşit davranma, anlayış ve hoşgörü gösterme, gizlilik, öğrenci gelişimini gözetme, kişisel durumlarını öğrenciye yansıtmama ve kötü muameleden kaçınma şeklinde belirlemiştir (MEB, 2016). Öğretmenin bu ilkelere uymayan davranışları etik dışı davranış olarak tanımlanmaktadır.

Etik davranış öğrencilere bir ders içeriğinden ziyade, rol model olarak kazandırılacak davranış değişikliğidir. Zira değişik ders içeriklerinde değinilen etik kavramı öğretmenin davranışlarıyla pekiştirilerek, öğrencide davranış değişikliği sağlanabilecektir. Öğretmenin rol model olma sorumluluğu gereği öğrenci, öğretmenin sadece mesleki özelliklerinden değil bireysel özelliklerinden de etkilenecektir (Aydın, 2021).

Burada incelenmesi gereken diğer bir noktada öğretmenin yaşadığı etik ikilemlerdir. Etik ikilem bireyin herhangi bir konuda karar vermesi gerektiğinde, farklı değerleri ifade eden kurallardan hangisini seçeceğinin belirsizliği olarak ifade edilebilir (Bauman, 2015). Yapılan araştırmalar öğretmenlerin bir birey olarak değer yargıları ile birlikte başka etmenlerde karar sürecinde etik ikilemlere neden olabilmektedir. Öğretmenlerin yaşadığı ikilemler ile ilgili yapılan araştırmalar öğretmenlerin etik ikilemlerini öğrencilerle, velilerle, meslektaşlarla ve okul yöneticileri ile yaşanan etik ikilemler olarak dört başlık altında incelemiştir (Yücel ve Tankutay, 2023). Zira mesleğini icra ederken öğretmen, kanunda belirtilen yükümlülüklerini, yer aldığı kurumun ve aynı zamanda öğrencilerin gereksinimlerini, velilerin beklentilerini karşılama gereği duymaktadır. Okulun dinamik yapısı göz önünde tutulursa öğretmenlerin öğrencilerle ilgili sürekli bir yaşantı içerisinde oldukları ve karar mekanizmasını aktif olarak kullanması gerektiği ortadadır. Öğretmenlerin karar aşamasında kendi değer yargıları ile meslek etiği kriterlerini gözeterek değerlendirme yapması ve yasal çerçevede mevcut durumu analiz etmesi ile sonuca varması gereği doğmaktadır. Her yasal talimat öğretmenin meslek etiğine ve kişisel etik anlayışına uygun olmayabilir. Yasal erk ile etik ilkeler arasında çatışma halinde gelişen bu durum öğretmenin karar

vermede ikilem yaşamasına neden olacaktır (Pope vd., 2009). Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde hangi karar aşamalarında, hangi etik ikilemlerin yaşandığının tespiti, öğretmenlerin neleri gözeterek çözüme ulaştığı konusundaki görüşleri, okulda etik iklimin tahsis edilmesi açısından göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır.

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin bakış açısından öğretmenleri ile ilgili etik dışı davranışların neler olduğunu, öğretmenlerin bakış açısından öğrencilerin kendi aralarında, ailesi ve öğretmenleri ile olan ilişkilerinde etik dışı davranışların neler olduğunu ve öğretmenlerin öğrencilerle ilişkilerinde yaşadıkları etik ikilemleri belirlemek, bu etik ikilemlere çözüm önerileri geliştirmektir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin ve öğretmenlerinin etik dışı davranış ile ilgili görüşlerinin ne olduğunu ortaya çıkarma, öğretmenlerin etik ikilem yaşamasının altında yatan sebeplerin belirlenmesi ve nasıl başa çıktıklarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden model olarak bütüncül tek durum çalışması kullanılmıştır.

Nitel araştırmalar insanları sosyal ortamlarından toplanan, doğal veri koleksiyonlarının hem tümevarım hem de tümden gelim yöntemlerin işe koşularak elde edilen kodların ilişkilendirerek temalara dönüştüren veri analizlerini içeren araştırma şeklidir (Creswell, 2021).

Nitel araştırmalar, katılımcıların yaşamlarında "içten dışa" iç dünyalarının görüntüsünü ortaya çıkararak daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Flick vd., 2004).

Durum çalışması, araştırmacının, insanların günlük hayatları içerisinde belli bir durum ya da belirli bir periyottaki durumların, çeşitli araçlarla (gözlem, görüşme, doküman inceleme, video kayıtları gibi görsel objeler vb.) elde edilen veriler sonucu açıklandığı veya konusunun ne olduğunu açığa çıkaran nitel bir araştırma şeklidir (Creswell, 2021).

Durum çalışmalarında analiz birimi birden fazla (çoklu mekan) durum içerebileceği gibi tek bir (tekli mekan) durumu da incelenebilir (Creswell, 2021). Yalnızca bir analiz biriminin olduğu benzersiz, ayırt edici durumların incelendiği, iyi ifade edilmiş bir teoriyi test etmek için bütüncül bir tek durum tasarımı kullanılmaktadır (Yin, 1984, akt. Subaşı ve Okumuş, 2017). Bu çalışmada belirlenen bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde etik dışı davranışların neler olduğu araştırılmış, etik dışı davranış öğrenci ve öğretmen bakışından ayrı ayrı ele alınmıştır. Araştırma bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile sınırlı tutulduğu için çalışmada bütüncül tek durum çalışması kullanılmıştır.

Çalışma grubu

Araştırma Hatay ili Defne ilçesinde yer alan bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde yapılmıştır. Okul 1996 yılında Antakya İlçesinde faaliyetine başlamış, 2011 yılından itibaren Defne İlçesinde Mesleki ve Teknik Anadolu lisesi olarak Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı ve Yiyecek ve İçecek Hizmetleri Alanında eğitim faaliyetine devam etmektedir (MEB, 2020).

Bütünün tanımlanmasında nicel araştırmalarda sorun olan örneklem, nitel araştırmalarda bir içerik sorununa dönüşür. Nitel araştırmalarda bütüne, içerik analizinin yorumlanması ile ulaşılır. Buna göre örnekleme kriterleri görünür hale gelir. Durumun birçok yönüyle ele alınması örneklemin bütünü temsil etmesi yönünde daha güvenilir bir sonuç verecektir (Merkens, 1997, akt. Merkens 2004).

Bu çalışmada bir Mesleki ve Teknik Lisesi durum olarak seçilmiştir. katılımcılar seçilirken maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde maksimum çeşitlilikte seçilen örnekler kullanılarak, farklı paydaşların farklı deneyimlerine ulaşıp, olgunun farklı yönlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir(Suri, 2011). Araştırmada her branştan öğretmen ile her kademe ve alandan öğrenci olması sağlanarak çalışma grubu belirlenmiştir. Araştırmaya 15 öğretmen, 23

öğrenci katılım sağlamıştır. Katılımcılardan öğretmenlerin 7'si erkek, 8'kadın olup, yaşları 38 ile 59 arasında değişiklik göstermektedir. Öğretmen katılımcıların bu okuldaki görev süreleri dikkate alındığında en az 2 yıl en fazla 16 yıl çalışma süresine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların Kıdem yılı ise 9 ile 31 yıl arasında değişiklik göstermektedir (Tablo 1). Katılımcılardan öğrencilerin 11'i erkek, 12'si kız olup, araştırmaya 9 Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanından, 14 Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanından öğrenci katılım sağlamıştır. Öğrencilerin yaş aralıkları 14 ile 18 arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların Sınıf düzeyi 9 ile 12.sınıf düzeyi arasında değişmektedir (Tablo 2).

Tablo 1. Öğretmen Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı Kodu	Cinsiyeti	Yaşı	Kıdemi	Okulda Çalışma Süresi	Branşı
Öğt1	Kadın	38	13	7	Yiyecek içecek Hizmetleri
Öğt2	Erkek	52	31	7	Türk Dili ve Edebiyatı
Öğt3	Kadın	45	20	11	Fizik
Öğt4	Erkek	41	17	9	Yiyecek içecek Hizmetleri
Öğt5	Kadın	39	9	9	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğt6	Kadın	45	18	11	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Öğt7	Erkek	59	31	4	Matematik
Öğt8	Erkek	41	17	12	Beden Eğitimi
Öğt9	Erkek	50	29	11	Biyoloji
Öğt10	Erkek	39	16	10	Coğrafya
Öğt11	Kadın	50	25	16	Felsefe
Öğt12	Erkek	46	24	10	Kimya
Öğt13	Kadın	44	19	8	Rehberlik
Öğt14	Kadın	42	10	2	Yabancı Dil
Öğt15	Kadın	53	33	8	Tarih

Tablo 2. Öğrenci Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı Kodu	Cinsiyeti	Yaşı	Sınıf Düzeyi	Alanı
Öğc1	Erkek	14	9	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc2	Kız	15	9	Yiyecek İçecek Hizmetleri

Öğc3	Kız	15	9	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc4	Erkek	15	9	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc5	Kız	15	9	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc6	Erkek	16	10	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc7	Erkek	16	10	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc8	Kız	16	10	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc9	Kız	16	10	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc10	Erkek	16	10	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc11	Kız	15	10	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc12	Erkek	16	11	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc13	Kız	18	11	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc14	Erkek	17	11	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc15	Kız	17	11	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc16	Kız	17	11	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc17	Erkek	17	12	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc18	Kız	17	12	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc19	Erkek	18	12	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc20	Erkek	17	12	Yiyecek İçecek Hizmetleri
Öğc21	Erkek	18	12	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc22	Kız	17	12	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
Öğc23	Kız	17	12	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, amaca uygun hazırlanan sorulardan oluşur. Cevaplayan ile yapılan görüşmenin seyrine göre cevaplayan ve araştırmacı birlikte bazı soruları tekrar düzenleyebilirler bu yönüyle bu görüşme formları nitel araştırmalar için uygun olmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2019).

Görüşme formunun oluşturulmasında öncelikle Konu ile ilgili alan yazın taraması yapılmış, görüşme formu soruları alt problemler göz önünde bulundurularak araştırmacı tarafından taslak olarak hazırlanmıştır. Taslak olarak hazırlanan görüşme formu Eğitim Yönetimi alanında öğretim üyesinin görüşüne sunulmuş, uzman görüşüne göre yeniden düzenlenmiştir. Araştırmanın Hatay'da yürütülmesi ve deprem sonrasında öğretmen ve öğrencilere yüz yüze erişimi söz konusu olmadığından zoom üzerinden bir öğretmen ve bir öğrenci ile görüşme yapılmış, bu görüşmeler sonucu formlarda yer alan soruların katılımcılar tarafından anlaşılma düzeyi ve amaca uygunluğu

test edilmiştir. Deneme görüşmelerinde anlaşılmayan sorular tekrar amaca uygun düzenlenmiş, görüşme formlarının son hali verilmiştir.

Araştırma öğretmen ve öğrencilerden oluşan iki farklı çalışma grubu ile yapılacağından, iki farklı görüşme formu tasarlanmıştır. Bunlardan ilki öğrencilere uygulanmış olan görüşme formudur. Görüşme formu üç sorudan ve üç soruya ait sonda sorularından oluşmaktadır. İkinci görüşme formu öğretmenlere uygulanmış görüşme formudur. Bu görüşme formu, iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm etik dışı davranışlar ile ilgili dört soru ve sorulara bağlı sonda sorularından oluşmakta iken ikinci bölüm etik ikilem ile ilgili bir soru ve soruya bağlı iki sonda sorusundan oluşmaktadır. Öğrencilerin bakışından öğretmenlerin etik dışı davranışlarını araştırmak için görüşme formunda yer verilen sorulardan örnek bir soru “Öğretmenlerinizin adaleti tesis etme davranışları hakkındaki görüşleriniz nelerdir?”, sonda “Adaletsiz olduğunu düşündüğünüz durumları örneklendirir misiniz?” şeklinde sorulmuştur. Öğretmen bakışından öğrencilerin etik dışı davranışlarını araştırmak için görüşme formunda yer verilen sorulardan örnek bir soru “Öğrencilerin davranışlarını eleştirecek olursak neler söylersiniz?”, Sonda “İyi, kötü diye adlandırdığınız davranışlar nelerdir?” şeklinde sorulmuştur.

Veri toplama süreci

Veri toplama sürecinde araştırmanın katılımcılarına gönüllü katılımcı formu beyan edilerek, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve kişisel bilgilerin korunması taahhüt edilmiştir. 18 yaşından küçük öğrencilerin velileri bilgilendirilerek onay alınmıştır. Araştırmanın Hatay’da yürütülmesi ve depresyon sonrası eğitime ara verilmesi nedeniyle görüşmeler zoom programı aracılığı ile uzaktan bağlantı şeklinde yürütülmüştür. Görüşme süreleri ortalama 18 dakika olup, toplam görüşme süresi ortalama 690 dakika sürmüştür.

Katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış formlardan elde edilen cevaplar kayıt altına alınmıştır. Elde edilen görüşme kayıtları, ayrıntılı olarak deşifre edildikten sonra katılımcılar kodlarla işaretlenmiştir. Örneğin ögt11, katılımcının öğretmen olduğunu, alfabetik olarak katılımcı öğretmen sıralamasında 11. Katılımcı olduğunu göstermektedir, ögc5 katılımcının öğrenci olduğunu göstermektedir, öğrencileri arasında 5. Katılımcı olduğunu ifade etmektedir.

Veri analizi

Nitel veri analizi, incelenen verilerin anlamını oluşturmayı ve veri setinde neyin temsil edildiğini yorumlamayı amaçlayan bir sınıflandırma ve yorumlama sürecidir (Çelik, Baykal ve Memur, 2020). Nitel veri analizi üç aşamada yapılır: Birinci aşama veri indirgeme; araştırma sonunda elde edilen verilerin ayıklanması, kısaltılıp düzenlenmesi; (ii) veri gösterimi; verilerin organize edilerek elde edilen bulguların çıkarımının yapılması; (iii) sonuç çıkarma/doğrulama; edinilen bulgulara ait kodlar arasında neden sonuç ilişkileri, olabilecek olasılıkları belirleyerek, elde edilen sonuçları geçerliliğinin kontrol edilmesidir (Miles vd., 2013).

Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılarak veri analizi yapılmıştır. İçerik analizinde esas amaç, elde edilen verileri açıklayan kavramları ve ilişkileri analiz etmektir. Betimsel analizde verilerin yorumlanması ve özetlenmesi ile yetinilirken, içerik analizinde veriler daha derinlemesine işlenebilir ve bu tür analizlerin sonuçları, betimsel analizin fark etmediği kavram ve temaları ortaya çıkarabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Veri analizine başlamadan önce araştırma soruları incelenerek temalar belirlenmiştir.

Araştırmada inandırıcılık ve güvenilirlik

Geçerlilik veri toplama aracının araştırmanın amacı ve konusuna uygun olması ve araştırmacının elde edilen veriler üzerinde sübjektif yargıları olmadan objektif bulgular elde edilmesi olarak ifade edilebilir (Arslan, 2022). Araştırmacının sübjektif tecrübelerinden dolayı katılımcının verdiği cevaplardan farklı sonuçlara varma riski vardır. Böyle bir durum araştırmanın sonuçlarında geçerliliği zedeleyecek bir durumdur. Bunun için katılımcılar ile cevaplardan anlaşılan

anlamın kontrol edilerek teyit alınması, daha geçerli sonuçlar elde etmeyi sağlayacak bir yöntem olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada görüşme esnasında katılımcıların cevaplarından hemen sonra ifadelerinden ortaya çıkan anlamlar katılımcıyla paylaşarak, teyit alınmıştır. Böylelikle araştırma sübjektif yargılardan arındırılarak, tarafsızlık ve inandırıcılık sağlanmıştır.

Araştırma konusuna hakim ve nitel araştırmalar konusunda uzmanlık bilgisine sahip farklı biri tarafından araştırmanın kontrol edilerek, farklı boyutları ile ilgili görüşlerinin alınması inanılırlığın artırılması noktasında uygulanabilecek bir yöntemdir. Bu yöntem uzman incelemesi (peer debriefing) olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2014). Bu araştırmada öğretim üyesi görüşü alınarak inanılırlığın artırılması sağlanmıştır.

İç geçerliliğin sağlanmasında veri kaynağı çeşitlemesi tekniği kullanılmıştır. Veri kaynağı çeşitlemesi, araştırmalarda çeşitli veri kaynaklarının kullanılmasıdır, aynı konuyu farklı özelliklerdeki katılımcılara yönelmek gibi (Denzin, 1978, akt. Merriam, 2013). Elde edilen verilerin değerlendirilmesi inandırıcılığın sağlanıp sağlanmadığının ve bulguların tekrarlanma sıklığının kontrolü yapılır (Başkale, 2016). Bu yöntemin sağladığı avantajlar, kapsamlı veri toplanmasının yanı sıra, verilerin benzerliği, farklılığı yönünden kıyaslamalar yapılmasını sağlaması, güvenilirliği artırması ve araştırmanın yeni ve farklı bulgularını ortaya çıkarmasıdır (Streubert ve Carpenter, 2011, akt. Başkale, 2016). Araştırmamızda da görüşmeler farklı branş, kıdem yılı ve cinsiyette 15 öğretmene, farklı alan, sınıf düzeyi ve cinsiyette 23 öğrenci ile yapılmış ve elde edilen benzer kodlar ve bulgular iç geçerliliği sağlamıştır. Araştırma bir mesleki ve teknik anadolu lisesinde gerçekleştirilmiş olup, tek bir durum ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular mesleki ve teknik anadolu liselerinde yaşanan etik problemlerin giderilmesine yönelik yapılacak çalışmalar için literatüre katkı sağlaması açısından dış geçerlilik (aktarılabirliği) sağlayacak niteliktedir.

Güvenirlik araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının farklı katılımcılara uygulanması sonucu benzer bulgular elde edilmesi ve birden fazla araştırmacının aynı veri setlerinden benzer bulguya varması olarak ifade edilebilir (Arslan, 2022). Nitel araştırmalarda yapılan görüşmelerin kayıt altına alınması ve ayrıntılı olarak yazılı metinlere dönüştürülmesi güvenilirliğin artırılmasını sağlamaktadır (Creswell, 2014). Bu araştırmada görüşmeler zoom programı ile kayda alınmış ve kayıtlar yazılı hale getirilmiştir, böylelikle araştırmanın güvenilirliğinin artırılması sağlanmıştır.

Veri analizinin kodlama evresinde farklı bir araştırmacı ile eş zamanlı bir analiz yapılmış, elde edilen kodlar arasındaki benzerlik ile iç güvenilirlik sağlanmıştır.

Dış güvenilirğin sağlanmasında farklı araştırmacıların benzer durumları ele aldığı araştırma bulgularının, ilgili araştırma bulguları ile benzerliği, elde edilen bulguların teyit edilmesini sağlamaktadır (Akar, 2019). Alan yazında yapılan benzer araştırmalarda elde edilen bulgularda benzerlik ve farklılıklar incelenmiştir. Benzer bulguların tespit edilmesi araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamıştır.

Bulgular

Bu araştırma, bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğretmenleri ve öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirilmiş, görüşme sonunda elde edilen verilerin analiz sonuçlarına göre araştırma bulguları dört tema altında ifade edilmiştir. Araştırma bulguları aşağıda belirtilmiştir.

Öğrenci Bakışından Öğretmenlerin Etik Dışı Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilerin gözüyle öğretmenlerin sergiledikleri etik dışı davranışlar irdelenmiştir.

Şekil 1. Öğrenci bakışından öğretmenlerin etik dışı davranışları tema ve kategorileri



Şekil 1’de görüşme sonucu elde edilen kodlardan oluşan dört kategori gösterilmiştir. Bu dört kategori: Adaleti tesis etme, sınıf yönetimi, öğretmen-öğrenci iletişimi, problem çözme şeklinde ifade edilmiştir. Kategorilerin öğrenci bakışından öğretmenlerin etik dışı davranışları teması altında toplandığı görülmektedir.

Öğrencilerin öğretmenleri ile sürekli iletişim halinde olması, öğrencilerin yaşadıkları problemlerin çözümü noktasında öğretmenin etik dışı davranışları, ders esnasında öğretmenin sergilediği etik dışı davranışlar, öğretmen ve öğrencinin birlikte yürüttüğü eğitim faaliyetlerinde adaletin sağlanması ile ilgili etik dışı davranışların olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen kod listeleri tablo 3.1.’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Öğrenci bakışından öğretmenlerin etik dışı davranışları teması kategori ve kod listesi

- Sınıfın favori öğrencileri olması
- Kuralların herkese eşit uygulanmaması
- Hatalı öğrenciye kızmak yerine tüm sınıfa kötü ifade kullanılması
- Stajyerin otel yerleştirmelerinde adaletsiz davranılması
- Bir olay karşısında öğrenciye ön yargılı olma
- Not verirken adaletli olmama
- Cinsiyet ayırımı yapılması
- Yaşanan olaylarda ispat olmazsa haksız duruma düşme
- Kurallara uymayan öğrencilerden dolayı tüm öğrencilere katı kurallar uygulanması

Adaleti Tesis Etme

- Öğretmenlerin kötü sözler kullanması
- Öğretmenlerin yargılayıcı tutumları
- Derste soru sorduğumuzda kaba cevaplar verilmesi
- Fikrimizi söyleyemememiz
- Öğretmenlerin tehditkar konuşması
- Staj öncesi ile staj esnasında öğretmen söylemlerinin değişmesi
- Koordinatör öğretmenlerin kaba söylemlerde bulunmaları
- Öğretmenlerin sınıf içinde rencide edici söylem ve davranışlarda bulunması
- Bir sorun yaşandığında öğrenciye ne olduğunun sorulmaması
- Öğretmenlerin argo sözler kullanması

Öğretmen-öğrenci İletişimi

- Başka bir öğrenci ile olan ilişkimize karışmaları
- Özgürlük alanımıza girmeleri
- Zararlı maddelerin okul ortamında kullanımında çok katı davranılması
- Zararlı madde kullanımında alınan önlemlerin caydırıcı olmaması
- Stajyer öğrencinin hastalık durumları ile ilgilenmemeleri
- Sorunların çözümünde süreci takip etmemeleri
- Fazla affedici olmaları
- Yaşanan en ufak sorunun okul idaresine iletilmesi
- Özel hayatımızla ilgili yargıda bulunmaları
- Sorunların çözümünde öğretmenin yetersiz kalması
- Koordinatör öğretmen denetimleri uzun periyotlara yayılması

- Öğretmenlerin kişisel duygu durumlarını öğrenciye yansıtmaları.
- Hatalı davranış karşısında öğretmenin kaba davranması
- Öğretmenleri tanımadığınızda daha kaba ve sert olabilmeleri
- Öğretmenin soğuk mizaçlı olması
- Öğretmenlerin derse olan ilgiyi azaltması
- Öğretmenin sinirli ve sert tavırlarının olması
- Öğretmenin ders anlatmaması
- Öğretmenin derste telefonla oynaması
- Öğrenciye babacan bir tavır sergilememe
- Öğrenciye nefret eder gibi davranma
- Öğretmenin derse zamanında sigara molası vermesi
- Öğretmenin derse geç girmesi
- Öğretmenin dersten erken çıkıyor olması
- Öğretmenin ders zamanından çalması.
- Tek kalemde öğrencisini silecekmiş gibi davranma
- Sıkıcı yöntem ve teknikler ile ders anlatmaları
- Öğretmenlerin beklentileri karşılanmayınca kızmaları
- Öğrencinin kıyaslanması
- Dersleri öğretmenlerin ciddiye almaması
- Derslerde düzensizlik ve sistemsizlik olması

“Adaleti tesis etme” kategorisinde, öğrencilerin öğretmenlerinin öğrenciler ile ilişkilerinde ve eğitim-öğretim uygulamalarında adaleti sağlama yönünde sergiledikleri etik dışı davranışları ile ilgili görüşleri ifade edilmektedir. Öğretmenlerin adaleti tesis etmesi noktasında, etik dışı davranışları ile ilgili öğrenciler yaşadıklarını ve gözlemlediklerini şöyle ifade etmişlerdir:

Yani bazı öğretmenlerde şöyle bir şey var. Favori öğrenci olayı var. Bazı öğrencilere daha yakın oluyorlar mesela. O öğrenciyi korumak için başka öğrencilere kötü davranabiliyorlar. Yani böyle bir şey mesela konuşmadığın halde konuştuğun sanırlar

gibi veya konuşmadığın halde seni konuştururlar o öğrenciye bir şey olmasın diye. Gıcık bir durum işte. Bu popülerlik daha çok ders başarısına göre oluyor işte o sıkıntı zaten. (Ögc4)

“Disiplin konusunda disiplinliler ona bir şey dediğim yok ama kural koyduklarında ben o kurala uymak için bu kadar çaba sarf ederken, kurala uymayanlara bir şey yapmadılar.” (Ögc8)

“Otellere öğrencileri yerleştirirken birazcık haksızlık olduğunu düşünüyorum. Mesela bizim bazı sıkıntılı sorunlu arkadaşlarımız vardı okul zamanı neredeyse okuldan atılacak durumda olan, onları bile daha üst seviyedeki otellere yerleştirmişler.” (Ögc9)

“Öğretmen-öğrenci iletişimi” kategorisi, öğretmenlerin öğrenciler ile ilişkilerinde iletişim kurma şekilleri ile ilgili görüşleri ifade edilmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerle iletişimi noktasında, sınıf içinde öğrenciyi rencide etme, öğrenci ile kaba ve argo konuşma konusuna öğrencilerin sıkça değindikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu konudaki örnek ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Bazı hocalar direk sınıfın ortasında konuşuyor mesela ama ben bunu çok yanlış buluyorum. Neden rahatsız ediyor çünkü biz bu nesilde şöyle bir şey var, hoca sınıf ortasında böyle bir şey dediğinde, rencide ettiğinde bu komik algılanıyor, sınıfta bir kahkaha bir kıkırdeme oluyor, ben bundan rahatsız oluyorum ve bunu saygısızlık olarak görüyorum.(Ögc18)

Staj öncesi toplantıda ailelerimize işte biz onların ailesi gibi olacağız gibi şeyler söylendi. Ama bölüm ile ilgili bir sorunu olduğunda ya da işyerinde personellerle ya da şefleriyle ufak bir anlaşmazlık yaşandığında işte hocaya telefon açıldığında işte ben senin annen baban değilim, işte seninle uğraşamam, stajına son veriyorum gibi konuşmalar yaşandı.(Ögc16)

“Bir tek X Hoca bize sövüyordu. Köpekler bilmem ne... ben bu hitabı hakketmediğimi düşünüyordum. Hani taşkınlık yapmanı çekip istediğini diyebilir ama biri yüzünden bizim bunları işitmemiz iyi olmuyordu.” (Ögc23)

“Farklı bir örnek vereceksem de bir öğretmenimiz vardı mesela bir soruyu anlattı arkadaşımız anlamadı bir daha anlattı çocuk tekrar sorunca da “yeter lan sana kaç kere anlatacağız” dedi.” (Ögc12)

“Problem çözme” kategorisi, öğretmenlerin öğrencilerin sorunlarına yönelik çözüm üretme noktasındaki etik dışı davranışlarını ifade etmektedir. Öğretmenlerin problem çözmeye sergiledikleri etik dışı davranışları problem çözümünün takip edilmemesi, stajda yaşanan sorunlarına kayıtsız kalınması, aşırı affedici olunmasının caydırıcılığa engel olması ifadelerinin öğrenciler tarafından sıkça tekrar edildiği tespit edilmiştir. Zararlı maddelerin okul ortamında kullanımı ile ilgili öğretmenin idareye şikayet etme davranışının caydırıcı olmadığını ifade eden bir öğrenci yaşadığı bir örnek olayı aşağıdaki gibi aktarmıştır:

Şöyle bir şey olmuştu arkadaşım ağzında sigara ile birden öğretmenin karşısına çıkmıştı ağzında hala duman tüter halde öğretmenle konuştu. Hoca direk bunu müdür yardımcısının odasına götürdü. Biz buna çok gülmüştük. Bence ama bu çok yanlış bir davranış. Çünkü sigarada nikotin var bağımlılık yaptığı için elinde değil bırakamıyorsun.(Ögc12)

“Sınıf yönetimi” kategorisi, öğretmenlerin sınıf içerisinde; ders anlatımı, disiplin dışı davranışların önüne geçme, öğrenciyi derse motive etme davranışlarını ifade etmektedir. Kişisel duyguların sınıf içine yansıtılması, ders anlatmama, derse geç girme, dersten erken ayrılma, disiplin dışı davranışlarda tüm sınıfı yargılama ve dersin sabote olması ifadeleri öğrenciler tarafından

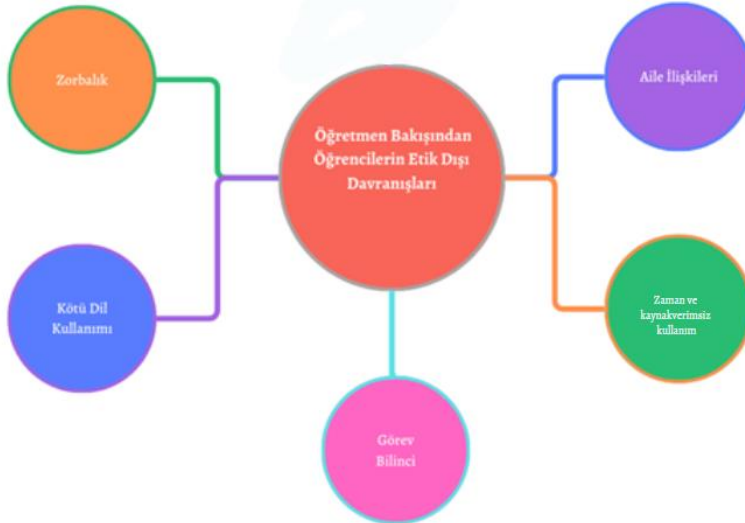
sıklıkla tekrar edilmiştir. Aşağıda ders anlatmama ve dersten erken ayrılma ile ilgili öğrencinin anlattığı örnek bir olaya yer verilmiştir:

Ders haftada iki saat ve öğretmen hiçbir şekilde ders anlatmadan, sadece bize broşür veriyor ve elinde telefonla oturuyor. Biz bu şekilde dersi anlamıyoruz. Bize de stajda tepki gösteriyor. Ayrıyeten bir hocamız var ders aralarında mola verip kendine, çıkıp sigara içiyor, ders bitene kadar gelmiyor. (Ögc15)

Öğretmen Bakışından Öğrencilerin Etik Dışı Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde, öğretmenlerin gözüyle öğrencilerin sergiledikleri etik dışı davranışlar irdelenmiştir.

Şekil 2.Öğretmen bakışından öğrencilerin etik dışı davranışları teması ve kategorileri



Şekil 2’de görüşme sonucu elde edilen koddan oluşan beş kategori: **zorbalık, aile ile ilişkiler, kötü dil kullanımı, görev bilinci, zamanı ve kaynakları verimsiz kullanma** kategorilerinin öğretmenlerin bakışından öğrencilerin etik dışı davranışları teması altında toplandığını görülmektedir.

Öğrencilerin, öğretmenleri ile eğitim-öğretim faaliyetlerini yerine getirme noktasında görev bilinci ile ilgili ortaya çıkan etik dışı davranışları, öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmenleri ile olan konuşmalarında kötü dil kullanımına bağlı etik dışı davranışları, öğrencilerin zamanı ve kaynakları verimsiz kullanmasına yönelik ortaya koydukları etik dışı davranışları ve aileleri ile ilişkilerinden okula yansıyan etik dışı davranışları olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen kod listeleri tablo 3.2’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Öğretmen bakışından öğrencilerin etik dışı davranışları teması, kategorileri ve kod listesi

Kötü Dil Kullanımı	Zamanı ve Kaynakları Verimsiz Kullanma	Zorbalık
<ul style="list-style-type: none">• Kişilerarası takışma• Öğretmen-öğrenci arası iletişim kopukluğu• İşletme ortamının informal okula taşma• Dalga geçme• Lakap takma• Küçük görme• Hor görme• Argo fiziksel-argo el hareketleri• Öğretmenlerine tehditkar konuşmalar yapma• Argo konuşmaları sıradanlaştırma• Birbirlerine ağır eleştiride bulunma	<ul style="list-style-type: none">• Zamanı boşa geçirme• Etkinliklere katılmama• Zararlı alışkanlıklar• Boş bir yaşam sürme• Arkadaşlarından etkilenerek kötü alışkanlık geliştirme• Arkadaşlarının etkisi ile okulu asma• Maaşını kumar veya zararlı madde temini için kullanma• Zararlı madde kullanımını normalleştirme• Resmi evraklarda tahribatta bulunma• Telefonda oyun oynama	<ul style="list-style-type: none">• Akran Zorbalığı• Güçlü olan öğrencinin zayıf gördüğü öğrenciyi ezerek yükselme çabası• Kıskançlık• Çekememezlik• Öğrencilerin birbirine zarar verme çabası• Hırsızlık• İzinsiz arkadaşının eşyasını kullanması• Öğrencilerin birbirine acımasız davranması• Menfaati için yakın arkadaşını satabilmesi• Taciz• Birbirini örgütleyerek hareket etme• Bireysel farklılıklara saygı duymama

Aile İlişkileri

- Aile ile çarpık bir ilişki halinde olma
- Ailelerin öğrencide yarattığı ilgisizlik duygusu
- Ailede saygı görmemesi
- Fiziksel şiddete maruz kalmaları
- Ailesi tarafından sevilmediğini hissetme
- Uygunsuz arkadaş ilişkilerine yönelme
- Ailelerinin tecrübelerinden faydalanmak istememek
- Aileden gelen yanlış davranış kalıplarını doğru olarak kabul etme
- Dağınık aile yapısının doğurduğu duygusal tepkilerin sınıfa yansması
- Aileleri ile kopuk ilişkilerin olması
- Her şeyi ben bilirim tavrı
- Ailelerinden alamayacakları eşyaları talep etme
- Ailelerin öğrencileri takip etmemesi
- Öğrenciye sorumluluk bilinci verilmemesi

Görev Bilinci

- Görevi yerine getirmeme
- Sorumluluk bilmeme
- Umutsuz ve Amaçsız olma
- Mesleğine ilgi göstermeme
- Stajı eğitim olarak görmeme
- Stajı para kazanma olarak görme
- Stajına devam etmekte zorluk çıkarmaları
- Karşılaştıkları sorunlarda çözüm üretememeleri
- Derslere gereken önemi vermeme
- Derse araç-gereç getirmeden gelme
- Kültür derslerinde hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olması
- Derslere ön yargıları olması
- Özgüvensiz olma
- Öğrenilmiş çaresizlik hali
- Kültür derslerine meslek dersi kadar önem vermeme
- Derste uyuma
- Dersten çabuk kopma
- Derse geç girme

Aile ilişkileri kategorisinde, öğrencilerin aileleri ile olan ilişkilerindeki davranışları ifade edilmektedir. Öğretmen öğrencilerin aile ilişkilerine yönelik bir gözlemini şöyle ifade etmektedir:

İntihar etmeyi düşünen öğrencilerim vardı benim. Açık açık gelip, hocam ya beni sevmiyorlar diyen bir kız öğrenci veya erkek öğrenci bu nedenle bulduğu ilk saçma sapan insana birazcık ilgi gösterdi diye yanlış yapıyor. Mesela dayak yiyen öğrenciler bile vardı. Ve biz rehberlik servisi ile sık görüşüyorduk, bir sorun olduğunda ailesi ile görüştüğümüzde sorunun kaynağının veliden olduğunu görebiliyorduk.(Ögt6)

Öğrencilerin velileri dinlememe eğilimli oldukları yine öğretmenler tarafından sıkça ifade edilen davranışlardan birisi olmuştur. Bu duruma örnek olarak şöyle bir ifade kullanılmıştır:

Aileye karşı anne babaya karşı her şeyi ben bilirim, benim giriş çıkış saatlerime karışmayın, benim başıma bir şey gelmez, niye bu kadar tedirginsiniz, bana bu kadar karışmayın şeklinde yaklaşıyorlar. Dışarıdaki bu kadar çok tehlikenin farkında değiller ve bu konuda sürekli aileleri ile çatışma halindedir. (Ögt2)

Öğretmenlerin dikkatini çeken diğer bir husus dağınık aile mensubu öğrenci sayılarının arttığı, özellikle dağınık ailelerde yaşayan öğrencilerin aileleri ile kopuk bir ilişki içerisinde olduğu ve ailelerinin öğrenciye odaklı olmadıkları, gerekli ilgiyi göstermedikleri şeklindedir. Öğrencilerin ailesi ile olan bu durumun sınıfa etik dışı davranış olarak yansımalarının olduğu görülmektedir. Bu durumu öğretmenler şöyle aktarmaktadır:

Maalesef en büyük sorunlar öğrencilerin dağınık aile yapısına sahip olmasından kaynaklanıyor. Genellikle, bu öğrencilerde içe kapanıklık, kendini soyutlama, ani parlamalar görülüyor. Genellikle katılım sağlamamaya yönelik kendini geri çekmeye yönelik davranışlar sergileniyor. Ön plana çıkmak istediklerinde de az önce dediğim gibi ani panik atak davranışlar ile hareket etme ya da kaba olma gibi davranışlar göstermektedirler.(Ögt12)

“Öğrenciler ailelerinden gördükleri hareketlerle kendileri o şekilde devam ediyor. Mesela biz öğrenciye hatayı söylüyoruz ama aile aynı şekilde aynı yolda yürümeyince, öğrenci haliyle kendini haklı hissediyor.”(Ögt4)

“Kötü dil kullanımı” kategorisi öğrencilerin konuşma dillerinde tercih ettikleri kötü söylemleri ifade etmektedir. Öğrencilerin staj döneminde işletmelerde karşılaştıkları kötü dil kullanımlarını edindikleri ve okula bu kötü dili taşıdıkları, ayrıca lakap takma ve argo dil kullanımının yaygın olarak gözlemlendiği ve öğrencilerin uyarılar karşısında bu konuşma şeklini normal bulduklarını ifade ettikleri, öğretmen görüşlerinde sıkça dile getirilen hususlar olmuştur.

Öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirmeme noktasında en çok ifade edilen davranışlar; derse hazırlıksız gelme, derse gerekli materyalleri getirmeme, derste not almama, ödevlerini yapmama şeklinde ifade edilmektedir.

Öğrencilerin derslere karşı ilgisizliğinin öğretmende yarattığı duygu ve düşünceleri öğretmen şöyle aktarmıştır:

İşte “Biz YKS sınavına girmeyeceğiz boşuna anlatmayın!” , “Kendinizi yormayın” diyerek sizi değersizleştiriyorlar, branşa karşı hiç ilgileri yok tarzındaki davranışları beni çok rahatsız ediyordu. Onlara diyorum mutlaka öğrenmelisiniz bu bizim tarihimiz, geçmişimiz, ne kadar anlatsanız da “gerek yok” diyorlardı, bu beni rencide ediyordu mesela.(Ögt15)

Başka bir öğretmenin öğrencilerin geleceğe karşı umutsuz ve amaçsız olması ile ilgili ifadesi şöyle olmuştur:

Fakat meslek liselerinin farklı bir boyutu var öğrencilerimizin bir kısmında öğrenilmiş çaresizlik var, geleceğe karşı umutlu değiller, hani işte hocam meslek lisesindeyim ne yapabilirim gibi böyle bir öğrenilmiş çaresizlik tablosuyla karşı karşıya olduğum çok oluyor bu her şeylerine yansıyor yani çocuklar geleceklere karşı birazcık özgüvensiz diğer Anadolu liselerine göre biraz umutsuz oldukları için. (Ögt13)

“Zamanı ve kaynakları verimsiz kullanma” kategorisi öğrencilerin zamanlarını ve elindeki kaynakları verimsiz kullandıkları yönünde davranışlarını ifade etmektedir. Öğretmen bakışından öğrencilerin zamanı ve kaynakları verimsiz kullanma kategorisi ile ilgili sergiledikleri etik dışı davranışlar incelediğimizde örnek ifadeler şu şekildedir:

Nasıl zarar veriyorlar kendilerine zamanı boş geçirmek, hiçbir etkinliğe katılım göstermemek sosyal medyanın uygunsuz kullanımı, internet ağında olumsuz örneklerin yaşanması, tabii öğrencilerimizin etik dışı davranışları sanaldan gerçek ortama aktarımı oluyor maalesef. Olumsuz örneklerinde çok fazla olması medyada öğrencilerin bu manada olumsuz etkilenmesine neden oluyor diye düşünüyorum. (Ögt8)

“Derlerde ilgi giderek azalıyor. Özellikle ben bunu telefon kullanımına bağlıyorum, çocuklar sosyal medyada çok fazla vakit geçiriyorlar, bizim öğrettiğimiz bilgiler onlara gereksiz geliyor.” (Ögt15)

“Yani mesela diyelim o çocuk hiç kaçmaz ya da okulu aksatmaz ama arkadaşları hadi bugün de okulu asalım bir günden bir şey olmaz dediğinde arkadaşlarının etkisi ile bunu yapabiliyor.”(Ögt5)

Başka bir öğretmen öğrencilerin stajda kazandıkları paraları zararlı alışkanlıklara harcaması ile ilgili gözlemini şu şekilde ifade etmektedir:

“Herhangi bir öğrenci diyor ki ben şöyle para kazandım, şu kadar para kazandım. Parasını zararlı olacak şekilde kullanıyor. Yani mesela tasvip etmediğimiz işte içki vs. oraya kullanıyor. Bazı öğrencilerimiz de çok yaygın şans oyunlarına yatırmaya çalışıyorlar.”(Ögt12)

Zorbalık kategorisi ise öğrencilerin diğer öğrencilere zor kullanarak, fiziksel veya psikolojik olarak şiddet uygulayarak üstünlük kurma ve istediğini yaptırma davranışlarını ifade etmektedir. Öğretmen bakışından öğrencilerin zorbalık ile ilgili sergiledikleri farklı davranış şekilleri ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Zorbaca arkadaşlarından para istemeleri veya başka şeyler istemeleri bunlar da maalesef kötü olan davranışlar.”(Ögt9)

“Aynı odada yaşamalarından dolayı birbirlerinin eşyalarını kullanmaları, bir de çok fazla para kazanmıyorlar, zaman zaman maalesef hırsızlığa yeltenen arkadaşının parasını alanlar da oluyor, davranış olarak bunlar kötü davranışlar.”(Ögt4)

Öğrencilerin üstünlük kurma davranışı ile ilgili öğretmenlerin dikkat çekici gözlemleri olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları şöyle ifade edilmiştir;

Kendi mikro dünyalarında zayıf, güçsüz gördükleri üzerinden kendilerini yükseltme çabası, bu benim hiç hoşuma gitmiyordu. İşte ne bileyim konuşması zayıf ya da direk fiziksel olarak çok dikkat çekmeyen insanları bulup onları basamak olarak kullanıp, yükselme çabaları hoşuma gitmiyordu. Ön plana geçmek çabası içinde birbirlerine zarar verme çabası yani işte iftira atma, ne bileyim küçültmeye çalışma. (Ögt11)

“Mesela aynı sırada oturup arkadaşını şikayet edebiliyor çok rahat, kendini kurtarabilmek için hemen arkadaşını suçlayabiliyor, tabiri caizse çok kola birbirlerini satabiliyorlar.”(Ögt6)

Bir öğrenci egosu tavan yaptığı zaman onların deyimi ile artistleşiyorlar. Ne yapıyorlar mesela, genelde bunu ya kendi yaşitlarında olup da haz almadıkları kişilere

yapıyorlar ya da bir alt sınıfta olup da o alt sınıftaki öğrenci de egosu tavan yapmışsa o zaman çatışma yaşıyorlar. Birbirlerine kendini kabul ettirme, bu çok oluyor mesela kim hangisi daha üstün, bu konuda kendini kabul ettirme sıkıntılarını yaşıyoruz.(Ögt1)

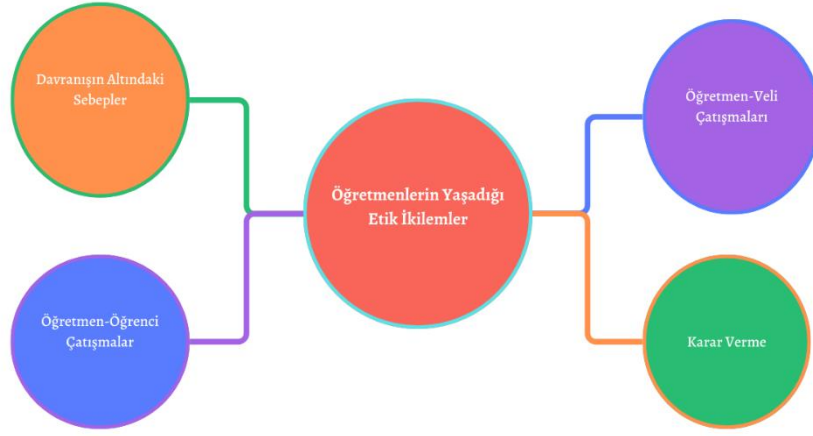
“Etik olarak birbirlerine karşı da çok acımasız olduklarını görüyorum aslında, o da var. Çok kötü eleştirebiliyorlar birbirlerini, üzebiliyorlar, bir de bireysel farklılıklara saygıları yok öğrencilerin en önemlisi de bu.”(Ögt14)

“Birbirlerine karşı çok merhametsiz oluşları söyleyebilirim.”(Ögt15)

Öğretmenlerin Yaşadıkları Etik İkilemlere İlişkin Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde Öğretmenlerin, öğrencileri ile olan eğitim-öğretim uygulamaları esasında yaşadıkları etik ikilemlerin neler olduğu irdelenmiştir.

Şekil 3. Öğretmenlerin yaşadığı etik ikilemler teması ve kategorileri



Şekil3'te görüşme sonucu elde edilen **davranışın altında yatan sebepler, öğretmen-veli çatışmaları, karar verme, öğretmen-öğrenci çatışmaları** kategorilerinin öğretmenlerin yaşadığı etik ikilemler teması altında toplandığını göstermektedir.

Öğretmenlerin velilerin beklentileri ve kendi prensiplerinin çatışması ile ortaya çıkan etik ikilemler, öğretmenlerin öğrenci beklentileri ve kendi prensiplerinin çatışması ile ortaya çıkan etik ikilemler, davranışı değerlendirme noktasında davranışın altındaki sebepler ve davranışın sonucu konusunda yaşadıkları etik ikilemler ve öğrencilerle ilgili karar verilmesi gereken durumlarda olması gereken ve öğretmenin değer yargılarına göre yapmak istedikleri arasında yaşadığı kararsızlıkların neden olduğu etik ikilemler olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen ayrıntılı kod listesi Tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. 2 Öğretmenlerin yaşadığı etik ikilemler teması kategorileri ve kod listesi

Davranışın Altındaki Sebepler

- Öğrenci bir suçlu mudur yoksa hata mı yapmıştır?
- Davranış olarak öğrenci saygılı mıdır yoksa değil midir?

Öğretmen-Veli Çalışmaları

- Staj eğitim midir yoksa para kazanma kaynağı mı?
- Sorunu veliden mi yoksa öğrenciden mi dinlemeli?

Karar Verme

- Karar verirken yönetmeliğe mi uymalı mıyım yoksa Empati mi kurmalıyım?
- Nasıl not vermeliyim?
- Hatayı affetmeli miyim yoksa yasal süreci başlatmalı mıyım?

Öğretmen-Öğrenci Çatışmaları

- Ben öğretmeni miyim? arkadaşı mı?
- Kim haklı öğrenci mi yoksa okul yetkilileri mi?
- Rehber öğretmen danışman mı yoksa disipline giden kapı mı?
- Kuralların uygulanmasında adaletli miyim? değil miyim?

Davranışlar altında yatan sebepler kategorisi öğretmenin öğrencinin davranışını değerlendirirken davranışın sebebi ile ilgili yaşadığı ikilemleri ifade etmektedir. Bu kategori ile ilgili farklı öğretmen deneyimleri ve ifadeleri olduğu görülmüştür. Bunlardan bazıları şöyle ifade edilmiştir;

O davranışı yaparken kişinin bire bir başkalarına zarar verme niyeti olmayabilir, bir anlık bir duyguyla yapılmış, düşünmeden yapılmış olma ihtimali çok yüksek yaşı gereği, karar verirken aslında ona bir suçlu gözüyle bakmayıp, bir taraftan kendi evladımız gibi düşünüp, empati yapıp karar vermek gerekir. (Ögt8)

İkilemde nasıl kalıyorum. İki mesela öğrenci aslında staj süresi boyunca ve okul hayatı boyunca hani düzgün hareket eden işte ne bileyim, birçok etkinlikte görev alan bir öğrencidir. Ama işte bir yerde bir hata yapıyor. Yapmaması gereken bir şey yapıyor.

Bunun hem okul hem de toplumsal olarak kabul edilir bir yanı yok ama işte burada ikileme düşünüyorum ben.(Ögt1)

“Mesela öğrenci sana çok saygılı davranıyordur, ama arkadaşları ile davranışlarına baktığımda onlara karşı çok saygısız. Yani bu çocuk saygılı bir çocuk mu? Yoksa değil mi?” (Ögt11)

Karar verme kategorisi öğretmenlerin öğrenciler ile ilgili karar verirken yaşadıkları ikilemleri ifade etmektedir. Karar vermeye ilişkin öğretmenlerin tecrübelerine dair örnek ifadeleri şöyledir:

“Ceza verirken de aslında cezanın ıı işte sen bunu yaptın bununda karşılığı bu şekilde, hadi bakalım bir daha yapar mısın düşüncesiyle değil de onu nasıl olgunlaştırır, ders çıkarmasının üzerine biraz daha düşünüp bir daha aynı hataya düşmemesini nasıl sağlar noktasında ikilem yaşıyorum.(Ögt8)

“Ama böyle bir olay yaşamıştım hani ceza mı alsın yoksa onu dinleyip af mı edeyim? , ıı o zaman çok ikilemde kaldığım olmuştu ee evet bir hata yaptı ama cezalandırmalı mıyım? Ben onu affedersem başkalarına da aynı hatayı yapmaya devam eder mi?”(Ögt6)

Yani mesela derste başarısız çocuk, ama örneğin çocuk not tutuyor, dersi dinliyor, dersin gereğini yerine getiriyor, saygılı, ama yazılıda başarılı olamayabiliyor, işte bu durumlarda performans notunu verirken ikilem yaşıyorum, davranış olarak mı değerlendirmeliyim, yoksa derste ki başarıyı mı göz önünde tutmalıyım.(Ögt3)

Öğretmen-veli çatışmaları kategorisi, veli beklentilerinin öğretmenin kriterleri ile çatıştığı durumlarda gelişen ikilemleri ifade etmek için kullanılır. Bir öğretmen veli ile yaşadığı etik ikilem tecrübesini şöyle aktarıyor:

Onlar konuyu sadece para kazanma gibi görüyor, oysa staj mesleğin öğrenme, donanım kazanma yeridir, para ikinci plandadır. Ailede başlıyor çocuk memnun değil, aslında çocuk belki de memnun ama aile kazandığı paradan memnun olmayınca da bize öyle aktarıyor çoğu zaman.(Ögt4)

Öğretmen-Öğrenci çatışmaları kategorisi, öğrenci beklentileri ile öğretmen kriterleri çatıştığı zaman ortaya çıkan ikilemlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki tecrübelerine ilişkin görüşlerini incelediğimizde şöyle örnek ifadeler dikkat çekmektedir:

“Bazen öğrenciler o sınırı aşabiliyor, yani ben onların öğretmeni miyim? Arkadaşları mı? O noktada biraz çizgiyi aşma durumları oluyor.”(Ögt5)

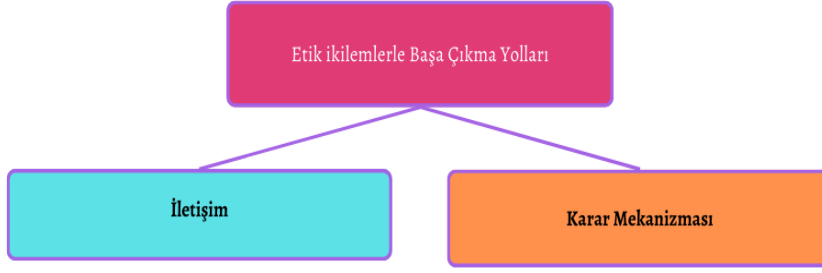
Şimdi ıı keşke olmasaydı ama maalesef öğrencilerde şöyle bir algı var bizim okulda rehberlik servisini biraz disiplin boyutuyla biliyorlar. Bunu bilmeden gelmelerini çok isterdim, daha güvenerek daha samimi ıı edayla onlarla rehberlik yapayım ama maalesef bu boyutunu bildikleri için zaman zaman bize karşı bir ön yargılı olabiliyorlar.(Ögt13)

Geçenlerde çocuk barda stajyer, bir personel demiş ki al bu içkiyi çıkar, çocuk da saf saf alıp çıkmış, baktığında hırsızlık yüz kızartıcı suç, aldığı alkol bu da suç sonuçta, çocuğun kesinlikle disipline yollanıp, stajı da sonlanır bakacaksak şimdi ben bu çocuğu 15-16 yaşında çocukluğuna mı vereyim, saflığına mı vereyim çocuğun yoksa zeki bir çocuk bizi mi deniyor? (Ögt4)

Öğretmenlerin Yaşadıkları Etik İkilemlerle Başa Çıkma Yollarına İlişkin Görüşleri

Çalışmanın bu bölümünde Öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlerle başa çıkma yolları irdelenmiştir.

Şekil 4.Öğretmenlerin etik ikilemler ile başa çıkma yolları teması ve alt kategorileri



Şekil 4'te Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucu **iletişim ve karar mekanizması** kategorilerinin öğretmenlerin etik ikilemler ile başa çıkma yolları teması altında toplandığını göstermektedir. Görüşmelerden elde edilen ayrıntılı kod listesi Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Tablo 3. 3 Öğretmenlerin etik ikilemler ile başa çıkma yolları teması kategorileri ve kod listesi

Karar Mekanizması	İletişim
<ul style="list-style-type: none">• Empati kurma• Olumlu davranışı ödüllendirme• Öğrencinin olumlu davranışlarını ölçüt olarak yüksek not verme• Tüm öğrencilere eşit puan desteğinde bulunma• Sınav sonucunun geçerliliğini sözlü ile kontrol etme• Yanlış davranışları cezalandırma amacıyla düşük not verme• Şube öğretmenleri ile görüşerek not verme• Kurallar konusunda idare ile ortak karar alma• Etik dışı davranışları cezalandırmadan önce ispat, delil ve şahit nezdinde değerlendirme• Hatalı davranışın devamı gelmemesi için yasal süreci başlatma• Rehberlik servisinin öğrenci sorunlarını danışman olarak çözmesi• Kuralların baştan belirlenmesi• Kuralların uygulanmasında tutarlı olunması	<ul style="list-style-type: none">• Öğrenciye başkalarının olmadığı bir ortamda rehberlik yapma• Öğrenciyi davranış değişikliğine ikna etme• Çocukları doyuma eriştirecek aktiviteler sunma• Öğrencilerin sorun yaşadıklarında öncelikle öğretmenleri ile konuşabilmesi• Velilere stajın öncelikli amacının eğitim olduğunun anlatılması

Karar mekanizması kategorisi öğretmenlerin etik ikilemleri ile başa çıkmada geliştirdikleri karar verme yöntemini ifade etmektedir. Öğretmenlerin geliştirdikleri yöntemlere yönelik ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Yani olumlu davranışı gündeme getirmenin, olumlu davranışı sürekli pekiştirmenin olumsuz davranışı sürekli gündeme getirmekten çok daha caydırıcı ve eğitici olduğunu düşünüyorum.” (Ögt8)

Bu noktada bir olay yaşandığından iyi tespitler de bulunmazsak da verdiğimiz karar çocuğun tüm hayatını etkileyebilir. Acele kararlar verilmemeli iyice araştırılmalı, kesin kanıtlar olmalı karar verirken, yoksa ön yargı ile karar vermek vicdanen beni rahatsız eder. Öğretmenlik mesleği bir vicdan mesleği ise iyice emin olmadan bir karar verilmemelidir. (Ögt4)

“Yani kuralların baştan oluşturulması, öğrenciye bildirilip, kuralların işletilmesi noktasında tutarlı olunması gerekiyor. Yani tutarlı olunursa, işler zamanla rayına giriyor.” (Ögt10)

Rehberlik Servisinin disiplin kurulunun bir parçası olarak gözükme algısını düzeltmeye yönelik rehber öğretmen geliştirdiği çözüm yolunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

Risk alarak rehberlik boyutunda tuttuğum ve görüşmelerle çözümlendiğim olaylar olmuştur. Yani o öğrencinin özüne, insanıyetine güvenerek risk aldığım zamanlar oldu, çok az... bu okulda bunu yapmak çok zordur hele benim gibi bir rehber öğretmenin bunu yapması amaa risk alarak da olsa böyle karar verdim. sonrasında da beni hiç mahcup etmediler. (Ögt10)

Not verme konusunda etik ikilemlerin çözümü ile ilgili öğretmenlerin geliştirdikleri başa çıkma yollarına ilişkin görüşlerine baktığımızda aşağıdaki örnek ifadeler dikkat çekmektedir:

“Çünkü sonuçta sorun olacak ben herkese eşit mesafedeyim kimseye ne eksik bir puan veririm ne de bir puan fazla. Bir tane veli için bir çocuğa fazla puan vereceğim diğerine vermeyeceğim ben bundan vicdanen rahatsız olurum.” (Ögt8)

Daha çok ben bir sözlü, yani tabi ki bir sözlü yapacağım, tahtaya kaldıracacağım, tüm sınıf ile birlikte o öğrenciyi de sözlüye kaldırıp, az da olsa ne yapıp ne yapmadığını gözlemleyip, o notu hak etmiyorsa notunu düşürüyorum ya da çabalayan öğrencime de tahtada başardığı zaman sözlüden notunu yükseltiyorum aynı şekilde çözüyorum yani, bu şekilde. . (Ögt14)

Turizm lisesindeyiz, fizik ağır bir ders biraz da öğrencinin gözünden olaya bakmaya çalışıyorum. Öğrencinin akademik olarak başarısız olması, öte yandan ders içi davranışlarının takdir edilesi olması durumlarında açıkçası öğrenci lehine kararlar alıyorum. (Ögt3)

“Diğer branştaki arkadaşlarla görüşerek çözebiliyoruz. Ya da bakıyorsunuz çocuk iyi ama derse kötü, size karşı saygısız, sizi değersiz hissettiriyorsa o zaman sözlü notunu düşürerek çaresine bakmaya çalışıyorum.” (Ögt15)

İletişim kategorisi etik ikilemlerin ikili görüşmelerle çözümlenmesi yöntemlerini ifade etmektedir. Bu konudaki deneyimlerini öğretmenler şöyle aktarmaktadır:

O yüzden biz aslında davranışı ve o davranışın karşılığı cezayı yönetmelikler üzerinden uygulamayıp az önce hakkında konuştuğumuz konuyla ilintili olarak birebir görüşmelerle, bir ikna yoluyla yaptığı davranışın olumsuzluğunu görme noktasında bildirimlerle çözmeye çalıştık. (Ögt8)

Öğrencinin koluna girip bir gel konuşalım seninle diyorum. İıı yani zaten sana saygı duyduğu için seni dinleme potansiyeli de olan bir çocuktur. Genelde takip ederim ve takip ettiğimi söylerim. Çocuklarla yani diğer arkadaşlarına davranışlarını gördüğümü söylerim.(Ögt11)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın bulguları incelendiğinde öğretmenlerin öğrenci ilişkilerinde öğretmenlerin önyargılı davrandıkları, iletişim kurarken bazı zamanlarda öfkelerine bağlı olarak kaba ve argo söylemler kullandıkları, zaman zaman özel hayatlarındaki gerginliklerini sınıf ortamına taşıdıkları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler sınıf ortamında yaşanan problemlerde öğretmenlerin kriz yönetimi yapamadıklarını, olayların gerekçelerini sorgulamadan, sınıfa genelleyerek tepkisel davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğretmenlerin öğrencileri sınıf içerisinde uyarmaları, çıkışmaları öğrencilerde tepki oluşturmakta ve öğretmenlerin bu şekilde davranmalarını öğrenciler oldukça rencide edici bulmaktadırlar. Ayrıca öğretmenlerin kuralları eşit şekilde uygulamadıkları, öğrenciler arasında başarı, cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak ayrıcalık sağlandığı ifade edilmiştir. Öğrencilerin bazı öğretmenlerde gözlemlediği bir başka etik dışı davranış kalıbı ise derse gecikme, derse ara verme ve ders saatinin verimli kullanılmaması şeklinde ifade edilmiştir. Keskin ve Keskin

(2023) öğretmenlerin etik dışı davranışlarını, adaletsizlik, sorumsuzluk, hakaret, ayrımcılık, dersi aksatmak, öğrenciyi önemsememek, Kişisel hayatı sınıfa yansıtmama, Öğrenciyi baskı olarak ifade etmektedir. Aynı şekilde Altinkurt ve Yılmaz (2011) da öğretmenlerin etik dışı davranışları; başarısı düşük öğrencilerle ilgilenmeme, sınıf kurallarını kendisinin belirleme, branşında kendini geliştirmeme, öğrenci değerlendirmelerinde objektif olmama, öğrenciyi sınıf içerisinde rencide etme, öğrencilerinin haklarını korumama, sınav sonuçlarını zamanında ilan etmeme, hatalarını kabul etmeme, derslere hazırlıksız girme, derse geç girme ya da dersten erken çıkma ders zamanından çalma şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir. Her iki araştırma da elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin etik dışı davranışlarının azaltılması ile ilgili, öğretmenlere stres yönetimi konusunda destekleyici hizmet içi eğitim verilmesi, öğretmenlerin kuralları belirlerken gerçekleştirilebilir kurallar belirlemesi ve uygulama birliğinin sağlanması, öğretmenlerin uygulamalarında daha açıklayıcı bir dil kullanmaları yanlış anlaşılmalara azaltmaya yönelik ifadeleri tercih etmeleri, okul yönetimlerinin derse giriş çıkışı noktasında denetimleri arttırması, derse geç girme veya ayrılmaların sürekli olduğu durumlarda sebeplerin araştırılarak, önleyici tedbirlerin alınması önerilebilir.

Öğretmenlerin ise öğrencilerle ilgili etik dışı gördükleri davranışlar ile ilgili bulgulardan elde edilen sonuçlar ise öğrencilerin popüler olma, grup tarafından kabul görme adına zorba davranışlara yöneldiği, argo dil kullanımının yaygın olduğu ve zararlı madde kullanımının (alkol ve sigara) arttığı tespit edilmiştir. Öğrencilerde kaynak ve zamanı verimsiz kullanma, ders konusunda sorumluluklarını yerine getirmeme, derse gereken önemi vermeme, akademik gelecek beklentisinin düşük olduğu tespit edilen etik dışı davranışlardır. Öğretmenlerin ifade ettiği diğer bir önemli husus ise öğrencilerin özellikle argo kullanımını veya zararlı madde kullanımını normal bir davranış olarak görmeleri ve uyarıları dikkate almamalarıdır. Bununla birlikte Öğrencilerin staj yaptıkları işletmelerde edindikleri etik dışı davranış kalıplarını ve aile ortamında edindikleri etik dışı davranış kalıplarını, okula ortamına taşıdıkları sonucuna varılmıştır.

Yaman, Mermer ve Mutlugil'in (2009) ilköğretim öğrencilerinde görülen etik dışı davranışları öğretmene saygısızlık, yalan söyleme, söz istemeden konuşma, öğretmeni dinlememe, öğretmenin iyi niyetini kötüye kullanma, erkek öğrenciler arasında taciz, hırsızlık, erkeklerin kızlara şiddet uygulaması, okullarda sigara kullanımı, alkol kullanımı, çeteleşme şeklinde tespit ettiği görülmüştür. Aybek ve Göktaş'ın (2022) tespit ettiği uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin etik dışı davranışlarından uygunsuz duruş, derse geç kalma, saygısızlık, argo/küfür, söz istemeden konuşma, dersi sabote etme, kendi aralarında konuşma, kılık kıyafeti uygun olmama, kopya çekme davranışları sınıf ortamında da karşılaşılabilecek etik dışı davranışlarıdır. Benzer etik dışı davranışlar olsa da yapılan çalışmalardaki bulguların, mevcut araştırma ile çok fazla benzeşmediği görülmektedir. Çalışılan yaş grubunun ve öğrenim şeklinin farklılığı bulgulara da yansımıştır.

Öğretmenlerin etik dışı davranışları azaltma yönünde çözüm önerileri şu şekildedir; okulların sosyal etkinliklere ayrılan sürelerin arttırılması ve sosyal etkinlik alanlarının arttırılması, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde özellikle kültür derslerinin müfredatının sadeleştirilmesi, zararlı alışkanlıkların giderilmesi noktasında ceza verilmesi yöntemlerinin yerine, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı iş birliği ile öğrencilere yönelik önleyici eğitimler verilmesi ve sigara alkol gibi maddelere bağımlılık geliştiren öğrencilerin gerekli tıbbi desteklerin verilmesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile iş birliği yapılarak uzmanlarca öğrenci-veli ilişkileri konusunda ailelere danışmanlık hizmeti sunulması öğrencilerin aileleri ile olan ilişkilerinin düzelmesine katkı sağlayabilir.

Öğretmenlerin yaşadığı etik ikilemler ile ilgili bulgular incelendiğinde davranışın altında yatan sebeplerin tespiti, öğretmen veli çatışmaları, öğretmen-öğrenci çatışmaları, karar verme noktasında yaşadıkları etik ikilemler olduğu tespit edilmiştir. Çelik'in (2019) sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları etik ikilemler olarak; çocuk/öğrenci merkezli olma çabasıyla ilgili etik ikilemler, Mesleki özveride bulunmaya ilişkin etik ikilemler, çalışmamızda elde edilen bulgulara yakın temalarda ikilemi işlemiştir. Buna göre öğrenci merkezli olma; öğretmenlerin eğitim-öğretim süreçlerini öğrenci merkezli sürdürmek için çabaları sonucu yaşadıkları ikilemlerdir. Mesleki özveride bulunmaya ilişkin etik ikilemler, öğretmenlerin öğrencilerinin zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerini önemseyerek öğretimlerini bütünsel bir yaklaşımla yapılmasını sağlama kaygısının yol açtığı ikilemlerdir. Erdoğan'ın (2018) öğretmenin davranışsal etik ikilemleri temasındaki; öğrenci başarısının değerlendirilmesi öğretmenlere olumsuz davranışlarını bildirme, öğrenci disiplininin sağlanması, velilerin talepleri, öğrencilerin olumsuz davranışlarını velilerine bildirme, öğrencilerin gizli bilgilerinin paylaşılması, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyindeki farklılıklar tespit edilen etik ikilem sebepleridir. Çalışmanın bu teması araştırmamızla benzer sonuçlara işaret etmektedir.

Ayrıca aynı çalışmada başa çıkma yöntemleri öğretmenlerin etik ikilemlerin etkin yönetimine dönük okulda yönetim süreçlerine, eğitim sistemine, yönetmeliklere, yöneticilerin görevlendirilmelerine ve öğretmenlik mesleğine yönelik önerilerinin olduğu görülmektedir. Öğretmenler etik ikilemlerin etkin çözümüne dönük olarak okulda yönetim süreçlerinde okul yönetiminde adaletsizlik, okulda kararların alınma şekli ve okulun vizyon ve misyonuna işaret etmektedir. Öğretmenlerin eğitim sistemine dönük olarak öğrencilerin erken branşlaşması, sınıfların homojen yapıda oluşturulması, okuldaki rehberlik hizmetlerinin yapısı ve müfredattaki istikrarsızlık konularında önerileri olduğu görülmektedir. Öğretmenler etik ikilemlerin etkin çözümüne yönelik olarak yönetmeliklerin istikrarsızlığına ve öğrenci disiplin yönetmeliğinin yetersizliğine yönelik önerilerde bulunmuştur. Öğretmenlerin etik ikilemlerin etkin yönetimine yönelik olarak öneride buldukları diğer bir alan olarak hizmet içi eğitim dikkat çekmektedir. Araştırmamızda ise etik ikilemlerle başa çıkma yolları ile ilgili bulgular iki ana tema altında toplanmıştır. Karar mekanizması ve iletişim. Öğretmenler etik ikilem yaşadıkları konularda çözüm önerilerini öğrenci ve velilerle görüşme, ceza verme yerine olumlu davranışı ödüllendirme, suçlama yerine öğrencinin davranışın altında yatan sebeplerini araştırma, ceza gerektiren durumlarda delil ve ispat ile durum tespiti yapılması, rehberlik servisinin disiplin kurulunun bir uzantısı olarak değil de önleyici kişilik hizmetleri sunması, ders notu değerlendirmede, sonucu değil süreci değerlendirme şeklinde etik ikilemlerle başa çıkma yolları geliştirdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin özellikle öğretmen-veli çatışmalarını ve öğretmen-öğrenci çatışmalarının oluşturduğu ikilemlerle iletişim yoluyla başa çıktıkları tespit edilmiştir. Davranış sorunları ve uygulamalar ile ilgili verilmesi gereken kararlar noktasında her bir öğretmenin kendince bir karar mekanizması geliştirdiği sonucuna varılmıştır. Karar mekanizmaları incelendiğinde öğretmenlerin davranışın sebeplerine göre karar vermeye meyilli olduğu, uygulamalarda verdikleri kararlarda ise yönetmelikten ziyade kendi değer yargılarına göre öğrencinin onlarda yarattığı etkiyi baz aldıkları, sonuçtan ziyade öğrenci ile yaşanan süreci baz aldıkları sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin etik ikilemleri çözme noktasında daha profesyonel ve daha etkili çözüm yolları geliştirebilmeleri için etik ikilemler ile başa çıkma yolları ile ilgili öğretmenler için hizmet içi kurslar düzenlenebileceği gibi, literatürde geçen etik ikilemler ile başa çıkma yöntemlerinden öğretmen el kılavuzu geliştirilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Akar, H. (2019). Durum Çalışması. Saban, A. ve Ersoy, A.(Ed.), *Nitel Araştırma Desenleri*.(s.160-163) içinde. Anı.
- Altinkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmenlerin mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 113-128.
- Arslan, M. (2012). *İş ve meslek ahlakı dünya ve Türkiye örnekleri*. Siyasal.
- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1),395-407.
- Aybek, B. ve Göktaş, D. (2022). Çevrim içi canlı derslerde öğrencilerin etik dışı davranışlarının ve bu davranışlara yönelik çözüm önerilerinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235). 2669-2690.
- Aydın, İ. (2021). *Eğitim ve öğretimde etik*. Pegem.
- Badiou, A. (2013). *Etik Kötülük kavrayışı üzerine bir deneme*. Metis.
- Bas, M., & Sarigoz, O. (2018). An examination of teacher candidates' attitudes towards teaching profession. *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, 10(4), 25-32.
- Bauman, Z.(2015). *Post modern etik(2)*.(A. Türker Çev.). Ayrıntı(Orijinal eserin basım tarihi 1993).
- Cengiz, M. Ş., Sarıgöz, O., & Döngör, A. (2015). Evulation of pre-service teachers' ideas about brainstorming method in terms of some veriables, *The Journal of Academic Social Science*, 3(12), 251-263.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. Paradigma.
- Creswell, J.W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri(3)*. (S. B. Demir ve M. Bütün, Çev.).Siyasal (Orijinal eserin basım tarihi 2013).
- Creswell, J.W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*.(4). Sage.
- Çelik, E.(2019). *Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenlik uygulamasında karşılaştıkları etik dışı davranışların bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi], Ulusal Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ Tez No:558548>
- Çelik, G.(2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Etik İkilemler*. [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi], Ulusal Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ Tez No:55997>
- Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 379-406.
doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m
- Dewey, J. (2008). *Eğitim ve toplum*. (Başman H.A. Çev.).Pegem.
- Diñç, E. ve Uztemur S. (2020). Etik karar verme, Etik ikilemler, sorunlar ve çözümler yolları, İlğan, A.(Ed.), *Eğitimde Ahlak ve Etik*. (s.213-241) içinde. Pegem.
- Erdoğan, O. (2018). *Okul yöneticileri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemler: nedenler ve baş etme stratejileri* [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi], Ulusal Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ Tez No: 765916>
- Flick, U. Kardoff, E. ve Steinke I.(2004). *A companion to qualitative research*. (B.Jenner çev.). Sage (Orijinal eserin basım tarihi 2000).

- Suri, H. (2011). Purposeful Sampling in Qualitative Research Synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11, 63-75.
- İlğan, A. (2020). *Eğitimde ahlak ve etik*. Pegem.
- Keskin, N. ve Keskin, İ. (2023). Öğretmen Adaylarının Eğitimde Etik Dışı Davranışlara İlişkin Görüşleri. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 8(1), 18-31.
- Kuçuradi, I. (1999). *Etik(3)*.Türkiye Felsefe Kurumu.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Turan, S.). Nobel
- Merkens, H. (2004). Selection Procedures, Sampling, Case Construction. Flick U., Kardoff, E. ve Steinke I.(Eds.), *A companion to qualitative research*. (s.165-171) içinde. (B.Jenner çev.). Sage(Orijinal eserin basım tarihi 2000).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2003). Neden mesleki eğitim.
<https://meslegimhayatim.meb.gov.tr/hakkimizda/mesleki-ve-teknik-egitimin-amaci>
adresinden 06/06/2023 tarihinde alınmıştır.
- Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (2021, Ocak), Kalite politikası, kalite hedefleri, misyon, Ankara, Vizyon.
<https://mtegm.meb.gov.tr/www/misyon-ve-vizyonumuz/icerik/210>
- Miles, M. B., Huberman, A.M ve Saldana, J.(2013). *Qualitative data analysis a methods Sourcebook*. Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı(2018, Kasım), Eğitimi değerlendirme ve analiz raporları(Yayın No.1)
<https://mtegm.meb.gov.tr/www/turkiyede-mesleki-ve-teknik-egitimin-gorunumu-raporu-yayimlandi/icerik/2203>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2022, Temmuz), 2022 LGS Kapsamında ilk tercih raporları,
<https://www.meb.gov.tr/lgs-yerlestirme-sonuclarina-iliskin-raporlar-erisime-acildi/haber/27091/tr>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021, Eylül), *Eğitimi değerlendirme ve analiz raporları (Yayın No.19)*
<https://www.meb.gov.tr/19-oecd-sosyal-ve-duygusal-beceriler-arastirmasi-turkiye-on-raporu/duyuru/24057>
- Milli Eğitim Bakanlığı Bilgi Sistemi. *Personel bilgileri*.
<https://mebbis.meb.gov.tr/default.aspx> adresinden 10 Ocak 2023'te alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2016, Haziran)
http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_06/02032141_mesleki_etik_ilkeler.pdf
adresinden 10 Ocak 2023'te alınmıştır.
- Pope, N. , Green, SK, Johnson, RL ve Mitchell, M. (2009). Examining teacher ethical dilemmas in classroom assessment. *Teaching and Teacher Education*, 25 (5), 778-782.
- Roche, K. W. (1997). Principals' responses to moral and ethical dilemmas in catholic school settings. University of Toronto.
- Sönmez, V. ve Alacapınar. F.G.(2019),*Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı.
- Tezcan, M.(2021), *eğitimde etik ve öğretmenlik etik değerleri*. Anı.
- Türk Dil Kurumu. Sözlük.<https://sozluk.gov.tr/> adresinden 10 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Usta, M.E. (2020). İş, meslek ve eğitimde etik dışı davranışlar. İlğan, A.(Ed.), *Eğitimde Ahlak ve Etik*.(s.191-211) içinde. Pegem.
- Yaman, E., Mermer, E. Ç., ve Mutlugil, S. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 93-108.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, D. ve Kasapoğlu Tankutay, H. (2023). Öğretmenlerin Yaşadıkları Etik İnkilem Durumlarının ve Bu Durumlara İlişkin Çözüm Yollarının Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 52 (237), 409-436. doi: 10.37669/milliegitim.1076119

Introduction

When we consider the functions of schools, many examples can be given, from healthy physical development of the student to learning to read and write, from learning history to developing mathematical skills, from positive development of attitudes and behaviors to maturing other habits. Whatever a parent expects from his children, a society's expectations from students will be the same. At this point, schools aim to meet this expectation of society (Dewey, 2008). Education is a "behavior change" process. At the end of this process, the individual's behavior is expected to change. The goal is also to make this behavior desirable, that is, positive and desired. In this sense, education is also defined as "a conscious acculturation process" (Arslan, 2009). According to the definition of the Turkish Language Association (TDK, 2023), education means directly or indirectly helping and training children and young people in or outside the school to acquire the necessary knowledge, skills and understanding to take their place in social life, and to develop their personalities. Therefore, it can be said that personality development is among the functions of education. As part of this function of education, it is aimed to observe behavioral change in the students receiving education so that they become exemplary individuals with their ethical behavior and in harmony with the value judgments of the society. In this process, the quality of students' behavior is important (Cengiz et al., 2015). The compliance of student behavior with ethical principles, unethical behavior and dilemmas in both the teacher and student worlds are issues that need to be emphasized due to the nature of education.

The purpose of this research is to determine what unethical behaviors are from the students' perspective regarding their teachers, what the unethical behaviors are in students' relationships with each other, their families and teachers from the teachers' perspective, and the ethical dilemmas that teachers experience in their relationships with students, and to develop solutions to these ethical dilemmas.

Method

In this research, a holistic single case study was used as a qualitative research design model. In case studies, the unit of analysis can include more than one (multiple place) situation or a single (single place) case can be examined (Creswell, 2021). An integrative single-case design is used to test a well-expressed theory in which there is only one unit of analysis and unique, distinctive cases are examined (Yin, 1984, cited in Subaýý and Okumuý, 2017). In this study, unethical behavior was investigated in a designated Vocational and Technical Anatolian High School, and unethical behavior was discussed separately from the student and teacher perspectives. Since the research was limited to a Vocational and Technical Anatolian High School, a holistic single case study was used in the research.

Discussion, Result and Conclusion

Suggestions When the findings of this research are examined, it has been revealed that teachers act with prejudice in student relations, use rude and slang language, and sometimes bring the tensions in their private lives to the classroom environment. It was also stated that the rules were not applied equally and privileges were provided among students depending on factors such as success and gender. Another unethical behavior observed in teachers is expressed as being late to class, taking breaks from class, and not using classtime efficiently. Research by Keskin and Keskin (2023) and Altinkurt and Yılmaz (2011) on teachers' unethical behavior also supports the results obtained.

In order to reduce unethical behavior of teachers, in-service training should be provided to teachers on stress management, teachers should determine achievable rules while determining the rules and ensure uniformity of practice, teachers should use a more descriptive language in their practices, school administrations should increase inspections at the point of entering and exiting the course, preventing late entry or leaving the course. In cases where it is persistent, it

may be recommended to investigate the causes and take preventive measures. The results obtained from the findings regarding the teachers' perceived unethical behavior towards the students showed that students tended to bully behaviors in order to be popular and accepted by the group, the use of slang language was common and the use of harmful substances (alcohol and cigarettes) increased, and it was determined that they normalized these behaviors. has been made. However, it was concluded that the students carried the unethical behavior patterns they acquired in the businesses where they did their internships and the unethical behavior patterns they acquired in the family environment to the school environment. In Yaman, Mermer and Mutlugil's (2009) research on primary school students and in Aybek and Göktay's (2022) research on students' unethical behavior in the distance education process, it is seen that although there are similar unethical behaviors, there are also dissimilar findings. Differences in age group and learning style. It was also reflected in the findings.

Teachers' efforts to reduce unethical behavior; Increasing the time and areas allocated to social activities in schools, simplifying the curriculum of culture courses in Vocational and Technical Anatolian High Schools, providing preventive training for students in cooperation with the Ministry of Health and the Ministry of National Education in order to eliminate harmful habits, and providing the necessary medical support to students who develop addictions, Family and Social It maybe recommended to provide consultancy services to families regarding student-parent relations in cooperation with the Ministry of Policies.

When the findings regarding the ethical dilemmas experienced by teachers were examined, it was determined that the reasons behind the behavior were identified, teacher-parent conflicts, teacher-student conflicts, and ethical dilemmas they experienced at the point of decision-making. The findings obtained in Çelik's (2019) research on ethical dilemmas experienced by classroom teachers and Erdoğan's (2018) research on teachers' behavioral ethical dilemmas indicate similar results to our research.

In our research, it has been determined that teachers deal with the dilemmas created by teacher-parent conflicts and teacher-student conflicts through communication, regarding the ways of coping with ethical dilemmas. It has been concluded that each teacher has developed his or her own decision mechanism regarding the decisions to be made regarding behavioral problems and practices. When the decision mechanisms are examined, it is concluded that teachers tend to make decisions based on the reasons for the behavior, that in the decisions they make in practice, they base their decisions on the impact of the student on them, rather than on the regulations, and on the process experienced with the student rather than the result. In order for teachers to develop more professional and effective solutions to solve ethical dilemmas, it may be recommended to organize in-service courses for teachers on this subject and to develop a teacher's manual containing methods of dealing with ethical dilemmas.